

ЮРИДИЧЕСКИ МЕХАНИЗМИ ЗА ЗАЩИТА НА ПОСТРАДАЛИТЕ ОТ ДОМАШНО НАСИЛИЕ

Ралица Костадинова¹

I. УВОД

Домашното насилие представлява сериозно нарушаване на основните правна на човека. Ето защо този проблем занимава световната общественост от дълги години. В Европа проблемът, свързан с жертвите на домашно насилие, е широко дискутиран. На 25 ноември 2005 г. Постоянната комисия на Парламентарната асамблея на Съвета на Европа (ПАСЕ) подкрепи **европейската кампания срещу насилието над жени, която ще бе стартирана от Съвета на Европа през 2006–2007 г.** В изявлението на Асамблеята се казва следното: „Хиляди жени в Европа са подложени ежедневно на физическо, сексуално и психологическо насилие. Всеки ден всяка пета жена на континента е жертва на домашно насилие. Този проблем засяга всички страни-членки на Съвета на Европа и всички социо-професионални категории. Прекалено много жертви страдат в мълчание и прекалено много престъпления остават ненаказани. Днес, на Международния ден за борба с насилието над жени, Асамблеята осъжда тази прекалено разпространена форма на насилие над европейските жени в собствените им домове”².

Въпреки това се счита, че в началото на новия XXI век държавата се е дезинтересирала от този проблем и държавните институции не са достатъчно ангажирани³. През последните години това положение започва да се променя в положителна насока. Започва да се изгражда държавната политика за противодействие на домашното насилие. Показателен факт е приемането на 9 декември 2004 г. от Министерският съвет **Национален план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете за 2005 г.** Точка 7 от плана е озаглавена „Борба с домашното насилие...” и предвижда провеждането на информационни кампании и разработването на адекватни мерки за борба с домашното насилие чрез осигуряване защита на неговите жертви. Може да се каже, че в началото на новото хилядолетие и

---

¹ Старши асистент по наказателно право и директор на програма „Право”, НБУ.

² Достъпно в интернет на адрес: http://www.cid.bg/bg/readnews.php?id=6800&lang=bg&t_style=te&l_style=default.

³ Отговорност на държавата за домашно насилие. Състояние и необходими промени. С., 2000; Добри практики на юристи в борбата с домашното насилие. С., 2002; От власт към свобода и пратньорство. С., 2004.

нашата страна възприема домашното насилие като част от големия проблем за дискриминацията, основана на пола и като част от джендър проблематиката⁴. Като продължение на държавната воля за осигуряване на защита на пострадалите от домашно насилие през март 2005 г. Народното събрание прие **Закон за защита срещу домашното насилие** (ЗЗДН)^{5, 6}. Този законодателен акт е в съответствие с поетите ангажиментите на международноправно ниво в тази област. Съвременните международни инструменти, които са свързани с правата на човека изискват от страните-членки да предприемат законодателни действия за превенция и наказване на домашното насилие⁷. В Европейския съюз премахването на домашното насилие е една от основните стратегии на политиката по равнопоставеността и въпросът е регулиран в т. нар. soft law на ЕС⁸.

Проблемът за „домашно насилие” е предмет на разглеждане и изучаване от различни научни области. Неговото разрешаване може да се постигне чрез оказването на комплексна психологическа, социална и правна помощ на пострадалите. Настоящото изложение има за цел да анализира най-често прилаганите юридически процедури за защита на пострадалите от домашно насилие.

II. ЮРИДИЧЕСКА ЗАЩИТА ОТ ДОМАШНО НАСИЛИЕ

---

⁴ Относно необходимостта от джендър ориентирано законодателство, обосновавана от неправителствените организации, работещи в тази насока по подробно вж. Отговорност на държавата за домашно насилие. Състояние и необходими промени. С. , 2000 , с. 86.

⁵ ДВ, бр.27 от 29.03.05г. , в сила от 2 април 2005 г.

⁶ От гледна точка на юридическата техника и систематика специалните норми, уреждащи домашното насилие, следваше да бъдат включени в НПК на съответното им систематично място като особени правила за разглеждане на делата. Това би улеснило и правораздаването в областта на защитата на жертвите на домашно насилие без да е нужно да се копират чужди юридически решения.

⁷ **КОНВЕНЦИЯ** за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените, Приета и открита за подписване, ратификация и присъединяване с резолюция 34/180 на ОС на ООН от 18.12.1979 г. Издадена в Сборник от международни документи, 1992 г.; **КОНВЕНЦИЯ** за защита на правата на човека и основните свободи, доп. с Протокол № 2 от 6.05.1963 г.; Конвенцията на [ООН против изтезанията и друго жестоко, нечовешко или унижително третиране или наказание](#) , [Европейската конвенция за правата на човека и основните свободи](#).

⁸ Вж. МОТИВИ към проекта на Закон за защита срещу домашното насилие (№ 354 01-22 от 14.04.2003 г.) В много от страните на Европейския съюз (Германия, Австрия, Великобритания) и в САЩ са приети специални закони за домашното насилие . В държавите от региона също има тенденция към законодателно уреждане на въпроса - стъпки в тази посока са направени в Румъния, Хърватска, Сърбия, Македония.

1.Понятие за домашно насилие. Чл. 1 от ЗЗДН определя, че „Този закон урежда правата на лицата, пострадали от домашно насилие, мерките за защита и реда за тяхното налагане”. Следователно кръга на обществените отношения, уредени в закона, са свързаните с домашното насилие. Това налага да изясним смисъла на понятието. То е легално дефинирано в закона като „всеки акт на физическо, психическо или сексуално насилие, както и опитът за такова насилие, принудителното ограничаване на личната свобода и на личния живот, извършено спрямо лица, които се намират или са били в семейна или родствена връзка, във фактическо съпружеско съжителство или които обитават едно жилище.” Това определение очертава широк кръг от деяния, които се извършват между лица, които са в близки родствени или лични отношения. Защитени са както обществените отношения свързани с брак и родство, така и тези между бивши съпрузи и лица, които се намират във фактическо съпружеско съжителство⁹.

Жертвата на домашно насилие може да бъде както жена, така и мъж, български гражданин или чужденец, пълнолетно или непълнолетно лице. Може да се каже, че актът на домашно насилие е вид противоправно деяние като последици от него могат да имат различен характер. Затова може да се каже, че ЗБДН създава една универсална процедура за защита срещу всички форми на домашно насилие и с оглед степента на увреждане на пострадалия могат да се приложат и други правни средства за защита, например образуване на наказателно производство, ако деянието съставлява престъпление¹⁰.

2.Процедурата по защита срещу домашното насилие

В глава I от ЗЗДН (чл. 1-6) е уредена материалноправната защита срещу домашно насилие. Законодателят дефинира понятието „домашно насилие”, определя кръгата от лица, които са обект на защитата и мерките, които могат да се налагат на правонарушителите. Кръгът от защитени обществени отношения е следния: по време на брака, след прекратяване на брака, фактическо съпружеско съжителство, настойничество, попечителство, приеман родител, родство, сватовство в определени степени. Следователно

---

⁹ Фактическото съпружеско съжителство се определя в теорията като „неформален, доброволен, траен, личен съюз за съвместен живот на мъж и жена, основан на свободната им воля за съжителство в семейна общност като съпрузи”, вж.: **Цанкова, Ц.** Фактическото съпружеско съжителство и българското семейно право. С., 2000, с. 99.

¹⁰ Според чл.1, ал. 2 от ЗЗДН „Отговорността по този закон не изключва гражданската и наказателната отговорност на извършителя.”

обхванати са тези групи отношения, които обикновено се определят като т.нар. „битови проблеми”.

В глава II от ЗЗДН (чл. 7-22) се съдържа процесуалноправната защита от домашно насилие. Законът урежда едно особено съдебно производство¹¹. Компетентен да разгледа делото е районният съд по настоящия адрес на пострадалото лице. Тази подсъдност може да бъде иззета от съда, пред който има висящо дело между пострадалото лице и извършителя или по отношение на някой от тях на основание, посочено в Семейния кодекс (например бракоразводна процедура пред втората инстанция). Това би дало възможност и окръжните съдилища да се ангажират с разглеждането на този вид дела. Доказването като съвкупност от процесуални действия на съда и на страните, насочени към разкриване факта на домашно насилие, се осъществява посредством всички доказателствени средства по Гражданско-процесуалния кодекс (чл.13)¹². Новото в закона е, че при наличие на телесни увреждания те могат да се удостоверят не само с медицински свидетелства от Съдебна медицина, но и с издаден от личния лекар документ. По искане на пострадалото лице всеки лекар е длъжен да издаде документ, в който писмено да удостовери констатираните от него увреждания или следи от насилие. Законът за съжаление не уточнява какви ще са последиците при непълнение на това задължение. Когато няма други доказателства, съдът издава заповед за защита само на основание приложената декларация.

Началото на производството се поставя с *писмена молба*, подадена в срок от упълномощено лице. Преклузивният срок, който законът предвижда, е едномесечен и започва да се тече от момента на извършване акта на насилие. След този срок лицето губи правото си да търси образуване на производство за защита на това основание (би могло на друго).

---

¹¹ чл. 4, ал.1, ЗЗДН: „В случай на домашно насилие пострадалото лице има право да се обърне към съда за защита.”

¹²ДВ, бр.59 от 20.07.2007 г., в сила от 1.03.2008 г. В гражданският процес доказателствените средства са предвидените и уредени от закона източници на сведения за подлежащите на доказване факти. Допустими са: обяснения на сраните, писмени доказателства, свидетелски показания, веществени доказателства. По подробно вж. **С т а л е в, Ж.** Българско гражданско процесуално право, пето доп. и прер. изд., С., 1994, с. 237-291.

Реквизите на молбата са посочени в чл. 9, ал.1: имената, адреса и единния граждански номер на молителя¹³ или на подалия искането; имената и настоящия адрес на извършителя или друг адрес, на който може да бъде призован, включително телефон и факс; данни за семейната, родствената или фактичката връзка между пострадалото лице и извършителя; описание на фактите и обстоятелствата, при които е извършено домашното насилие; подпис. Към молбата се прилага и декларация от молителя за извършеното насилие. Молбата или искането се завежда в специален регистър и се разпределя в деня на постъпването.

Лицата, които имат право да депозират молбата за защита, респективно искане за защита, са: пострадалото лице, директора на дирекция „Социално подпомагане“; брат или сестра, или на лице, което е в родствена връзка по права линия без ограничения с пострадалото лице, но само в случаите на незабавна съдебна защита.

Съдът по искане на молителя служебно изисква за извършителя: справка за съдимост, справка за наложени мерки по този закон и удостоверение дали се води на психиатричен отчет. Законът предвижда в деня на постъпване на молбата съдът да насрочи открито съдебно заседание в срок не по-късно от 30 дни. В това отношение много напомня на бързите производства по ГПК. Съдът се произнася с решение в открито заседание.

При уважаване на молбата или на искането съдът издава *заповед за защита*, с която налага една или повече мерки за защита. Решението и заповедта се връчват на страните. Решението може да се обжалва пред окръжния съд в 7-дневен срок от връчването му. Жалбата се подава чрез съда, постановил решението, с препис за другата страна. Към жалбата може да се приложат и нови доказателства. Обжалването не спира изпълнението на заповедта. Окръжният съд разглежда жалбата в 14-дневен срок в открито заседание с призоваване на страните по реда на чл. 12 и се произнася с решение по същество, с което оставя в сила, отменя или изменя обжалваното решение. Когато изменя заповедта, съдът издава нова заповед. Решението на окръжния съд е окончателно.

---

¹³ В случай че пострадалото лице не може или не желае да разкрие адреса си, то може да посочи съдебен адрес.

ЗЗДН урежда едно бързо производство с цел осигуряване на специална защита чрез налагане на една от възможните мерки. Те са шест и могат да се наложат на извършителя за срок от един месец до една година и една неблагоприятна финансова последица:

- задължаване на извършителя да се въздържа от извършване на домашно насилие;
- отстраняване на извършителя от съвместно обитаваното жилище за срока, определен от съда;
- забрана на извършителя да приближава жилището, местоработата и местата за социални контакти и отдих на пострадалото лице при условия и срок, определени от съда;
- временно определяне местоживеенето на детето при пострадалия родител или при родителя, който не е извършил насилието, при условия и срок, определени от съда, ако това не противоречи на интересите на детето;
- задължаване на извършителя на насилието да посещава специализирани програми;
- насочване на пострадалите лица към програми за възстановяване.
- във всички случаи съдът налага на извършителя и глоба в размер от 200 до 1000 лв.

При неизпълнение на заповедта на съда, полицейският орган, констатирал нарушението, може да задържи нарушителя и да уведоми незабавно органите на прокуратурата. Освен това полицейско правомощие, други адекватни правни последици при неизпълнение на заповедта за защита не са предвидени. В литературата се среща идеята нарушаването на заповедта да се криминализира¹⁴, което е приемливо.

Може да се обобщи, че основите принципи, върху които закът е изграден са: бързина и дори спешност на защитата; бързо отделяне на насилника от жертвите; специална защита на пострадалите; достъпност на съдебното производство; многообразие от мерки за закрила; съчетаване на съдебна защита по реда на съдебното администриране с административни мерки и мерки за социална закрила и рехабилитация; сътрудничество между държавните органи и неправителствения сектор. Бързината дава възможност

---

¹⁴ Тишева, Г. Законът за защита срещу домашното насилие – пробив в разделението между публична и частна сфера при защита на правата на човека в България. – *Правна мисъл*, 2005, №2, с.121.

мерките за защита да се определят по реда на съдебното администриране. Мерките за съдебна закрила са съобразени с всеки конкретен случай. Възможността за неотложна защита е реална гаранция за предпазване на жертвите. Нов и съществен момент е включването на неформалните съжителства, които няма как да бъдат регулирани от Семейния кодекс.

Освен специална защита по ЗЗДН може да се прилага и наказателноправната защита, ако акта на домашно насилие осъществява престъпен състав по НК. Това не само е възможно, но е и задължително при престъпленията от общ характер. Затова ще се спрем на особеностите на правната защита, дадена в наказателното законодателство.

III. НАКАЗАТЕЛНОПРАВНА ЗАЩИТА ОТ ДОМАШНО НАСИЛИЕ

Наказателното право¹⁵ урежда обществените отношения възникващи при извършването на престъпления. Често формите на посегателство при домашно насилие се изразяват във виновни противоправни деяния, наказуеми по действащия Наказателен Кодекс (НК)¹⁶. В следващото изложение ще направя кратък обзор на възможните правни квалификации при актове на домашно насилие като следвам систематиката на Кодекса.

1. Престъпления против живота

Убийството е най-тежкото престъпление против личността на човека. Това определя и неговото систематично място – раздел 1 на глава II от НК. Законодателно са уредени съдържат няколко вида състава на умишленото убийство: основен, квалифицирани, привилигировани, наказуемо приготвление, подбуждане към убийство. В най – тежките случаи на домашно насилие се стига именно до този вид престъпно посегателство или опит към него¹⁷.

---

¹⁵ Тук се има предвид наказателното право в тесен смисъл. Някои автори смятат, че наказателното право може да бъде разглеждано в широк смисъл (като включва три правни клона – материално наказателно право, наказателнопроцесуално право и наказателно изпълнително право) и в тесен смисъл като материално наказателно право (на англ. : substantive criminal law). Вж. По подробно: **Г и р г и н о в, А.** Наказателно право на Република България. Обща част. С., 2002, с. 9.

¹⁶ ДВ, бр. 26 от 2.04.1968 г., в сила от 1.05.1968 г.

¹⁷ В Русия например през 1994 г. 15 000 жени са били убити от съпрузите си, а през 1995г. тази цифра е 16 000. вж по подробно за домашното насилие в Русия В: **Н о r n e Sh.,** Domestic violence in Russia . – American Psychologist, vol. 54, № 1, p.55.

НК отчита близкото родство между извършителя и пострадалия като оттегчаващо отговорността обстоятелство и основание за приложение на по-тежко наказуем състав. Чл.116, ал.1, т. 3, НК криминализира убийство на баща, майка, рожден син или рождена дъщеря като по този начин „осигурява особена защита на семейните отношения, в които участват гражданите”¹⁸. Счита се¹⁹, че убийството на лице с такова качество представлява деяние с по-висока степен на обществена опасност, тъй като тези лица следва да си дължат по голямо уважение и грижи. В този кръг лица не са включени съпрузите, макар че те са основни субекти в семейната общност, което може да се отчете като законодателен пропуск. При противоправно отнемане на живота на съпруг правната квалификация ще бъде по основния състав, предвиденото наказание за което е лишаване от свобода от десет до двадесет години (чл.115, НК). Близките отношения между извършителя и жертвата могат да бъдат отчетени от съда като оттегчаващо отговорността обстоятелство при индивидуализиране на наказанието.

Възможно е посегателството да е под формата на **убийство, извършено в състояние на физиологичен афект** (чл. 118, НК). При осъществяването на този привилигиран състав са налице два момента: особено състояние на дееца и провокиращо поведение на жертвата²⁰. Деецът се намира в състояние на силно раздразнение. То е предизвикано от пострадалия с противозаконно действие, от което е било възможно да настъпят тежки последици за виновния или негови близки. Необходимо е деецът да е действувал не при обикновено, а при силно раздразнено състояние, което да е предизвикано от пострадалия не с обикновена закана, а с насилие, тежка обида или клевета или с друго противозаконно действие²¹. Силното раздразнено състояние се характеризира с бурно протичаща реакция, при която задръжките на дееца са ограничени до такава степен, че възможността разумно да преценява действията си е значително ограничена²². Наказанието по този състав е редуцирано - лишаване от свобода от една до осем години.

---

¹⁸ Вж. **С т о й н о в**, Ал. Наказателно право. Особена част. Престъпления против правата на човека. С. , 1997, с. 41; също така **М и х а й л о в**, Д. Наказателноправна защита на правата и интересите на личността в НРБ, *Правна мисъл*, 1983, №6, с.23.

¹⁹ **С т о й н о в**, Ал. Пак там.

²⁰ В този смисъл вж. **С т о й н о в**, Ал. Наказателно право. Особена част. Престъпления против правата на човека. С. , 1997, с. 56.

²¹ Вж. Р 499 - 83- I .

²² Вж. Р 207 – 95 – I .

Друг състав на престъпление, който може да се реализира при домашно насилие, е **убийство при превишаване пределите на неизбежната отбрана** (чл.119, НК) за което наказанието е лишаване от свобода до пет години. Извършител в тази хипотеза би могла да бъде жертвата на домашно насилие, макар че по реалистичен би бил случая на отбрана в рамките на нападението или превишаване на пределите поради смущение или уплаха. И в двете посочени хипотези наказание не се налага, тъй като деянието не е общественоопасно.

Възможно е намерението на извършителят да не бъде довършено и престъплението да остане във фазата на опита. Отговорността ще бъде реализирана по правилата на НК. При опит деецът се наказва с наказанието, предвидено за довършеното престъпление, като се взема предвид степента на осъществяване на намерението и причините, поради които престъплението е останало недовършено (чл.18, ал.2, НК).

Ако пострадалият и дееца са в брачни отношения след извършване на деянието ще последва не само наказателна отговорност за опит към убийство, а и гражданско правната констатация за дълбоко и непоправима разстройство на брака. Присъдата на съда по наказателното дело ще е задължителна за съда, който гледа бракоразводното дело относно виновността и противоправността на деянието²³.

2. Престъпления против телесната неприкосновеност.

Наказателният кодекс не криминализира т.нар. малтретиране на съпрузи в специален текст, но на общо основание биха могли да се прилага наказателната отговорност за телесни повреди. Непосредствен обект на тези престъпления са обществените отношения, които осигуряват неприкосновеността на човешкото здраве и физическата цялост на личността. Те са резултатни увреждащи престъпления. Увреждането на здравето може да бъде различно и поради това видовете телесни повреди са разграничени с оглед степента на засягане. Действащият НК е възприел делението на тежки, средни и леки телесни повреди.

---

²³ Вж. Решение № 1405 от 11.V.1977 г. по гр. д. № 294/77 г., II г. о., Съдебна практика на ВС-гражданска колегия, 1977 г., С., Наука и изкуство, 1978.

Тежките телесни повреди са описани в чл. 128, ал.2 от НК²⁴. Ако телесната повреда е причинена от съпруг това няма да промени правната квалификация, а може да бъде отчетено само при индивидуализиране на наказанието, което е относително определено като размер – от 3 до 10 години лишаване от свобода.

Средната телесна повреда²⁵ между съпрузи е престъпление от частен характер (чл. 161, ал.1, НК)²⁶. Това не променя наказателната противоправност на деянието, а само процесуалните правила за образуване и провеждане на наказателното производство. НК и НПК предвиждат два начина за извършване за наказателното преследване за извършени престъпления: по реда на държавното обвинение (т.нар. наказателни от общ характер дела) и по реда на частното обвинение (наказателни от частен характер дела)²⁷. За вторите правото да решат дали да се търси наказателна отговорност на извършителя е предоставено на пострадалото лице. Предвиденото наказание за средна телесна повреда по основния състав е лишаване от свобода до пет години.

Леките телесни повреди биват два вида: с разстройство на здравето, за която е предвидено наказание лишаване от свобода до две години или с пробация. и причиняване на болка и страдание без разстройство на здравето, която се наказва с лишаване от свобода до шест месеца или пробация, или глоба от сто до триста лева. Криминализирана е само умишлената лека телесна повреда и преследването се извършва по тѣжба на пострадалия.

---

²⁴Телесната повреда е тежка, ако е причинено: продължително разстройство на съзнанието; постоянна слепота с едното или с двете очи; постоянна глухота; загуба на речта; детеродна неспособност; обезобразяване, което причинява завинаги разстройство на речта или на сетивен орган; загуба на единия бъбрек, слезката или на крило на белия дроб; загуба или осакатяване на крак или ръка; постоянно общо разстройство на здравето, опасно за живота.

²⁵ Правната уредба е в чл. 129, НК. Според ал.2 телесната повреда е средна, ако е причинено: трайно отслабване на зрението или слуха; трайно затрудняване на речта, на движението на крайниците, снагата или врата, на функциите на половите органи без причиняване на детеродна неспособност; счупване на челюст или избиване на зѣби, без които се затруднява дѣвченето или говоренето; обезобразяване на лицето или на други части от тялото; постоянно разстройство на здравето, неопасно за живота, или разстройство на здравето, временно опасно за живота; наранявания, които проникват в черепната, грѣдната и коремната кухина.

²⁶ Изказано е становище в литературата, че нормата на чл.161, ал.1 е дискриминативна, тѣй като стеснява правата на пострадалите. Вж. **Т и ш е в а, Г.**, цит.сѣч. с.119. Относно съдебната практика по делата от частен характер вж.: **И л к о в а, Р.** Наказателни дела от частен характер. Сборник съдебна практика / 1955-2004/ . С., 2005.

²⁷ Може да се посочи и трета група престъпления, т.нар. престъпления от публично- частен характер (чл. 343, ал. 2 НК).

Непредпазливата тежка и средна телесна повреда по чл.133 НК между съпрузи е престъпление от частен характер. Телесните повреди при физиологичен афект и при превишаване пределите на неизбежната отбрана са уредени в чл.132 НК. Ако извършителят и жертвата на престъплението са съпрузи, то производството също ще е от частен характер.

3. Престъпления против свободата на волята

Заканата с престъпление между съпрузи е много често срещано престъпление. Основния състав е уреден в чл.144, ал.1 от НК²⁸. Престъплението е от частен характер. Изпълнителното деяние се осъществява чрез закана с извършване на престъпление против личността или имота на пострадалия. Субект на заканата може да бъде всеки включително и съпруг. Ако заканата е с убийство се осъществява престъпление по квалифициран състав, което е по-тежко наказуемо и е престъпление от общ характер.

4. Престъпления против половата неприкосновеност на личността и против половия морал

Престъпно съвкупление с лице от женски пол, което се осъществява против волята на жертвата е уредено в чл.152, ал.1 НК. Бракът между деецът и пострадалата, както и фактическо съпружеско съжителство не изключват възможността да бъде извършено това престъпление, ако половия акт става против волята на жената²⁹.

5. Престъпления против неприкосновеността на жилището

Те са уредени в раздел четвърти на Глава трета от НК и са вид престъпления против личните права. Според чл. 33, ал.1 от Конституцията на Република България жилището е неприкосновено и без съгласие на обитателят му никой не може да влиза или остава в него. Отражение на това конституционно положение е чл. 170, ал. 1 от НК³⁰ : „Който влезе в чуждо жилище, като употреби за това сила, заплашване, хитрост, ловкост, злоупотреба с власт или специални технически средства, се наказва с лишаване от свобода

---

²⁸ Чл. 144. (1) (Изм. - ДВ, бр. 28 от 1982 г., бр. 10 от 1993 г., бр. 62 от 1997 г.) Който се закана на друго лице с престъпление против неговата личност или имот или против личността или имота на неговите близки и това заканване би могло да възбуди основателен страх за осъществяването му, се наказва с лишаване от свобода до шест месеца или с глоба от сто до триста лева.

²⁹ В този смисъл **Стойнов, Ал.** Наказателно право. Особена част. Престъпления против правата на човека. С., 1997, с.157. и цит. реш. 547-86-II.

³⁰ Изм. и доп. - ДВ, бр. 28 от 1982 г., изм., бр. 10 от 1993 г., бр. 62 от 1997 г

до три години или с пробация до шест месеца”. Престъплението е двакратно като първият акт се заключава в използването на принуда, измама или на специално техническо средство. Вторият акт се изразява в проникване в чуждо жилище. И двата акта се осъществяват чрез действие. Жилището се явява място на престъплението и предмет на престъплението. За съставомерността на деянието е нужно жилището да е чуждо, т.е. това, в което деецът няма право да пребивава на правно основание. Извършител може да е всяко наказателноотговорно лице, включително и лице, което има качеството бивш съпруг.

Друга често срещана хипотеза е тази на ал. 4 на същия член : „Който противозаконно остане в чуждо жилище въпреки изричната покана да го напусне, се наказва с лишаване от свобода до една година.” За разлика от предходното престъпление, това е не просто извършване, формата на деянието е бездействие и се преследва по тѣжба на пострадалия. Формата на вина е пряк умисъл. В тези случаи гражданите могат да се обръщат към органите на полицията, които са длъжни да окажат съдействие на пострадащото лице.

6. Престъпления против семейството.

Наказателното законодателство отдава голямо значение на защитата на семейството и подрастващото поколение³¹. Посегателствата върху тях са обединени в една глава от НК като систематичното и място е непосредствено след престъпленията срещу личността и правата на гражданите³². Престъплението **злепоставяне на сродник** е уредено в чл. 181, ал.1, НК³³. Пострадал е лице, което се намира в родствени отношения с дееца, напр. съпруг и като е правно задължен да полага грижи не го прави, макар че пострадалият е неспособен да се грижи за себе си. Друг специален случай на zlepоставяне е уреден в чл.182, НК³⁴. Субект на престъплението може да бъде родител или настойник, а изпълнителното деяние се осъществява чрез бездействие – „който остави лице, намиращо се под родителски грижи или настойничество, без надзор и достатъчна грижа”.

---

³¹ **Хинова Т.** Престъпления против брака , семейството и младежта /лекци/, В., 1995 г. , с.3.

³² Относно систематичното място проф. **Стойнов** счита , че „така законът подчертава, че проявите които засягат обществените отношения, закриляни от нормите на Глава четвърта, увреждат и застрашават личния статус на гражданите, че те са част от посегателствата срещу основните права на човека. „ вж. **Стойнов** , Ал. Наказателно право. Особена част. Престъпления против правата на човека. С. , 1997, с. 217.

³³ Според чл.181, ал.1 : „ Който наруши свое задължение към съпруг, възходящ или низходящ, неспособен да се грижи за себе си, и с това го постави в положение на сериозно затруднение, ако извършеното не представлява по-тежко престъпление, се наказва с пробация, както и с обществено порицание.”

³⁴ Чл. 182 е специална норма по отношение на чл. 137 и чл.138, НК .

Престъплението е резултатно под формата на създаване на опасност за физическо, душевно или морално развитие на пострадалото лице.

Неплащане на издръжка, чл.183, НК³⁵ и **неизпълнението на съдебно решение**, 182,ал.2, НК³⁶ са често срещани престъпления. От 2004г. е променен реда за реализиране на наказателното производство при тези престъпления. Според чл. 193 А, НК³⁷ за престъпления по чл. 182, ал. 2 и чл. 183 от НК наказателното преследване от общ характер се възбужда по тѣжба на пострадалия до прокуратурата и не може да се прекрати по негово искане. Субект на престъплението неплащане на издръжка може да бѣде родител, възходящ , низходящ, брат или сестра, съпруг. От обективна страна е нужно да има влязъл в сила съдебен акт за изплащане на издръжка. Изпълнителното деяние се осъществява чрез неплащане на две или повече месечни вноски. Формата на вина е пряк умисъл: деецът съзнава, че дължи издръжка. Дадена е възможност на дееца, ако изплати дължимата издръжка преди постановяване на присъдата от първата инстанция, да бѣде освободен от отговорност. Тази разпоредба не се прилага повторно. В чл. 187 от НК е криминализирано изтезаването на малолетен или непълнолетен от лице, което полага грижи за него или чието възпитание му е възложено, ако извършеното не представлява по-тежко престъпление. Наказанието е лишаване от свобода до една година или с пробация, както и с обществено порицание.

IV. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От направеният кратък анализ става ясно, че наказателноправни норми за защита на жертвите на домашно насилие съществуват. Криминализирани са посегателствата срещу личността и правата на гражданите, което създава предпоставки за търсене на наказателна отговорност на извършителите. Като недостатък на правната уредба може да се отчете фактът, че липсват квалифицирани състави на престъпни деяния, извършени в хипотезите на домашно насилие. Това обаче би могло да се коригира в хода на индивидуализиране на наказанието. Съдебният състав като прилага чл. 54, ал. 1 от НК

---

³⁵ През 2004 г. от общо 136 престъпления по раздела "Престъпления срещу брака и семейството", делата по които са завършили с осъждане , 128 от тях са по чл. 183 , НК. Информацията е достъпна на интернет адрес: <http://www.nsi.bg/Publications/EPublications.htm>.

³⁶ През 1982 г. беше криминализирано неизпълнението на съдебно решение относно упражняването на родителските права. Това е продиктувано от отчетената от законодателя промяна в обществената опасност на този вид деяние. По подробно относно криминализацията на деянията вж. в: **Ф и л ч е в, Н.**, Теоретични основи на наказателното законотворчество, С. 2004 , с. 55.

³⁷ Нов - ДВ, бр. 62 от 1997 г., изм., бр. 92 от 2002 г., доп., бр. 26 от 2004 г.

може да прецени като оттегчаващо отговорността обстоятелство фактът, че престъплението се извършва в условията на домашно насилие. Може да се каже, че наказателното право осигурява защита на пострадалите от домашно насилие като използва класически за този отрасъл способи. Фактът, че извършителите не получават справедливо наказание, се дължи не на липсата или несъвършенствата на материалния закон, а на несъвършенства в процеса на реализиране на наказателната отговорност.